

Inhoud

Toespraak dhr. J.C.E.M. Bouwens, Voorzitter Stichting Herdenking Gevallen en Slachtoffers in Nederlands-Indië	1
Toespraak dhr. T.R. Poppens, Burgemeester Gemeente Amstelveen	3
Toespraak luitenant-kolonel J. Verwoerd, Algemeen Voorzitter Bondsbestuur van de Bond van Wapenbroeders	6
Toespraak mw. W.A. Glorius - Janssen.....	8

Toespraak dhr. J.C.E.M. Bouwens, Voorzitter Stichting Herdenking Gevallen en Slachtoffers in Nederlands-Indië

Zeer geachte dames en heren, lieve mensen,

Van harte heet ik u allen welkom bij de jaarlijkse Indië Herdenking in Amstelveen. Onder tropische omstandigheden komen wij hier vanavond in vrijheid samen rondom dit mooie monument van de hand van Ella van der Ven om stil te staan bij alle Gevallen en Slachtoffers van de Tweede Wereldoorlog in het algemeen en van die in Nederlands-Indië in het bijzonder.

Wij staan stil bij het lijden van de Nederlands-Indische gemeenschap, bij alle Nederlandse, Indo-Europese, Indonesische, Chinese en Molukse burgers, wij denken aan de Papoea's, de romoesja's en de troostmeisjes. Wij gedenken allen die ginds slachtoffer werden van honger en geweld en zijn stil voor allen, burgers en militairen, die het leven lieten tijdens deze verschrikkelijke periode.

Dat vrijheid niet vanzelfsprekend is, mochten wij eind februari dit jaar heel nabij meemaken in Europa. Mijn gedachten vanavond gaan ook uit naar de bevolking van Oekraïne. Het is weerzinwekkend om te zien wat zij moeten meemaken. En zelf vraag ik mij daarbij af: Waarom?

Het is dit jaar 80 jaar geleden dat Japan in maart 1942 Nederlands-Indië bezette. De Japanse inval luidde het begin in van verschuivende machtsverhoudingen die ingrijpende gevolgen hadden voor velen. Het leven van onschuldige burgers werd indringend veranderd.

Ook de koloniale oorlog die volgde na de capitulatie door Japan heeft veel, onnodig leed veroorzaakt. Militairen werden naar Nederlands-Indië gestuurd met een onmogelijke opdracht. Sommigen keerden gedesillusioneerd terug, anderen helemaal niet of zwaargewond.

Wij mogen onze ogen daar niet voor sluiten. Het is en blijft belangrijk om met elkaar stil te blijven staan bij deze verdrietige en donkere kant van onze (koloniale) geschiedenis. Wij kunnen het verleden niet meer veranderen, wel kunnen wij er nu voor zorgen dat wij er met respect mee omgaan. Ik ben dan ook dankbaar dat u allen bent gekomen om vanavond hier samen de Gevallenen en Slachtoffers te gedenken.

Dank aan de Commissaris van de Koning, aan de bestuurders uit de regio, burgemeesters en locoburgemeesters, de afvaardiging namens het Ministerie van Defensie en al die toegewijde vertegenwoordigers van Indische organisaties. Wij zijn dankbaar dat u hier bent en dat u straks ook allemaal een bloemstuk zult neerleggen bij het Indië monument.

Voordat wij dat gaan doen en twee minuten stil zijn, luisteren wij eerst nog naar het indrukwekkende verhaal van mevrouw Willy Glorius – Janssen.

Zij woonde samen met haar ouders in Nederlands-Indië toen haar vader, afkomstig van Pasoeroean, Oost-Java, onder de wapenen geroepen werd en al snel een van de krijgsgevangenen was-. Zij heeft haar gevangengenomen vader daar in Bandoeng nog bezocht. Hij stond ver weg met andere gevangenen achter prikkeldraad. Hoofden kaalgeschoren. Zij konden alleen praten met gebaren.

Voor hun eigen veiligheid, zo heette dat toen, kregen haar moeder, geboren in Arnhem, en zij de mogelijkheid om te gaan wonen in Tjideng, dat was een ‘beschermd wijk’. Maar die wijk bleek al snel een concentratiekamp, een Jappenkamp. Twee keer per dag, ’s morgens om zes uur en ’s avonds om zes uur, moesten zij op appel komen. Het hele kamp, kleutertjes, iedereen. Probeer dat maar eens voor te stellen, die onderdrukking, die vernedering, die uitputting ...

U heeft het allemaal meegemaakt, mevrouw Glorius. Wij zijn dankbaar dat u hier vanavond bent, begeleid door uw neef, en dat u ons mee wilt nemen met uw verhaal naar onze geschiedenis.

Ik wens u veel sterkte met het houden van uw voordracht en wens u en ons allen van harte een mooie en waardige herdenking.

Opdat wij nooit vergeten welke offers er zijn gebracht voor onze vrede.

Toespraak dhr. T.R. Poppens, Burgemeester Gemeente Amstelveen

Vier miljoen doden. De Tweede Wereldoorlog in voormalig Indië kostte naar schatting het leven aan vier miljoen mensen. Dat schrijft David van Reybrouck in zijn boek *Revolusi*¹. Hij baseert dit op een studie van de Verenigde Naties.

Het gekke is, schrijft Van Reybrouck, dat dit nauwelijks bekend is. Voormalig Nederlands-Indië, het huidige Indonesië, kwam als een van de zwaarste getroffen landen uit WOII. Met procentueel het hoogste aantal burgerdoden. Velen stierven van honger, ontbering en ziekte. In de interneringskampen, maar ook buiten de kampen. En er vielen vele inheemse slachtoffers die als dwangarbeider moesten werken voor de Japanners.

Dames en heren,

Collega-bestuurders uit de regio, gedeputeerde van de Provincie, vertegenwoordigers van Defensie, vertegenwoordigers van maatschappelijke organisaties, andere aanwezigen, goed dat wij hier in ons Broerse Park met elkaar het einde van de Tweede Wereldoorlog in voormalig Nederlands-Indië herdenken. Het is inmiddels een traditie om dat op 14 augustus te doen.

Het einde van de Tweede Wereldoorlog bracht geen vrede in Indië. “Het was bevrijding zonder bevrijders.” Er reden geen tanks met lachende soldaten door de straten, zoals in Nederland. Geen chocola en sigaretten. Niemand danste. Meteen na de oorlog barstte een bloedige onafhankelijkheidsoorlog uit. De Hollandse vrouwen en kinderen moesten in de kampen blijven, omdat het buiten de kampen te gevaarlijk was. Ook de Indo-Europese en andere bevolkingsgroepen zoals Chinezen hadden het zwaar te verduren de eerste maanden na de bevrijding.

Officieel ging het bevel over Nederlands-Indië over naar de Britten, toen Japan op 15 augustus capituleerde. Onder gezag van Generaal Mountbatten. Maar die zat in Sri Lanka en had geen idee van de situatie in Indië. Pas toen zijn vrouw, Lady Edwina, als hoofd van een medische hulporganisatie, naar Java ging, hoorde hij over de onafhankelijkheidsstrijd. Lady Edwina vertelde hem ook dat mensen nog steeds in de kampen zaten. Ze was geschokt door de uitgemergelde vrouwen en kinderen die ze daar aantrof. Mountbatten begreep dat hij snel iets moest doen, maar toen was het al september.

Van Reybrouck schrijft dat Joty ter Kulve, nu 95 jaar, zich de komst van de Engelsen nog goed herinnert, in haar geval Nepalese Gurkha's. Eindelijk mochten ze naar buiten. Joty overleefde samen met haar moeder, grootmoeder en zusje de Japanse vrouwenkampen Kareës, Buitenzorg en Kramat. ‘De dreiging in de kampen was constant aanwezig, je wist nooit wanneer je door de Japanners geschopt of geslagen zou worden. Bovendien hadden

¹ Reybrouck, David van 2020: *Revolusi, Indonesië en het ontstaan van de moderne wereld*. Pag 290,

we voortdurend honger. Maar onder alle omstandigheden bleef mijn moeder voor haar familie zorgen.’ Joty herinnert zich nog als de dag van gisteren dat haar broertje Willem naar het mannenkamp moest. “Voor mij is dit nog steeds het meest afschuwelijke moment uit mijn leven. Toen hij terugkwam na de oorlog, herkenden we hem niet. Hij was elf toen we afscheid namen en nu was hij een lange, broodmagere jongen van 14. Zijn oorlogstrauma was zo groot, dat hij er niet over sprak. Pas vlak voor zijn dood vertelde hij over zijn kampervaringen en hoe eenzaam hij zich had gevoeld.”

Joty praat wel over de oorlog en geeft voorlichting over de oorlogsjaren en de roerige jaren daarna. “Het is belangrijk dat we ook begrip voor elkaar krijgen over deze periode. Als je elkaars geschiedenis begrijpt, kun je respect voor elkaar opbrengen.” Haar aangrijpende verhaal is ook te lezen op de website [Verhalen over de oorlog](#).

Ook op Amstelveense scholen wordt aandacht besteed aan dit deel van onze geschiedenis. Onder andere door Nora Valk. Zij zat als tiener samen met haar moeder in een interneringskamp in Ambarawa. Drie maanden voor de bevrijding overleed haar moeder, aan honger en gebrek aan medicijnen. Toen stond ze er alleen voor. Na de oorlog werd zij naar Singapore geëvacueerd. Daar vond haar vader haar in een vluchtelingenkamp.

Nora wil de oorlog niet vergeten en ook dat jongere generaties de oorlog niet vergeten. Daarom schreef zij een boek voor jongeren over opgroeien in oorlog en de brokstukken die dan overblijven. Het gaat over verlies, rouw, wat het is om je huis moeten verlaten voor een ander land maar ook over veerkracht, je weg vinden in een nieuw leven en uiteindelijk vergeven. Een actueel thema. Ook nu zijn duizenden mensen op de vlucht voor oorlogsgeweld.

Morgen, 15 augustus, vindt de landelijke herdenking plaats. Dan staan wij stil bij het einde van de Tweede Wereldoorlog en herdenken we alle slachtoffers van de oorlog tegen Japan en de Japanse bezetting van Nederlands-Indië.

We staan ook stil bij de overlevenden: onze grootouders, ouders, broers en zussen, die al generaties de last dragen van oorlogservaringen, ontheemding en miskennis. Het gaat inmiddels om bijna 2 miljoen Nederlanders. Ieder met een eigen verhaal. De diversiteit en veelkleurigheid van hun verhalen maken deel uit van onze gezamenlijke geschiedenis en identiteit.

Om daar meer aandacht aan te geven vindt de Indië herdenking morgen ‘s avonds plaats en wordt door de NOS ‘live’ uitgezonden. Bij de herdenking van afgelopen 4 mei werden dit jaar voor het eerst ook de slachtoffers genoemd die direct na de Tweede Wereldoorlog en tijdens de onafhankelijkheidsoorlog in Indonesië omkwamen. Een erkenning van een groot leed dat zoveel mensen trof.

Laten wij dat vandaag ook doen, ook al is dat niet altijd eenvoudig. Door een verdeeld verleden met elkaar te herdenken, kan het een gedeeld verleden worden. Dan kan het helen en kunnen wij met elkaar verbinden en samen naar de toekomst kijken. Dat is waarom wij herdenken.

Toespraak luitenant-kolonel J. Verwoerd, Algemeen Voorzitter Bondsbestuur van de Bond van Wapenbroeders

Zeer geachte aanwezigen vanavond hier bijeen bij het bijzondere Indië-monument in Amstelveen.

Burgemeester Poppens en de heer Bouwens, hartelijk dank voor het wederom betrekken van de Bond van Wapenbroeders bij deze herdenking. Ook gaat onze dank uit naar Mevrouw Willems, voorzitter van de afdeling Amstelland van de Bond van Wapenbroeders, voor de ondersteuning bij de voorbereiding en ook een bijzonder woord van dank aan de vrijwilligers van de Banierwacht.

Traditioneel is de Afdeling Amstelland van de Bond van Wapenbroeders nauw betrokken bij de Indië-herdenking hier in Amstelveen. Naar goed gebruik wordt er ook een toespraak gehouden door een vertegenwoordiger van de Bond van Wapenbroeders.

Mijn naam is Jan Verwoerd en ik sta hier in de rol van Algemeen Voorzitter van de Bond van Wapenbroeders. Ik ben reserveofficier bij de Koninklijke Landmacht en ik heb tussen 1987 en 2000 deelgenomen aan vier buitenlandse missies. Ik ben dus ook veteraan.

Vandaag is ook het Banier van de Bond van Wapenbroeders weer in ons midden. Dit jaar voor het eerst met de nieuwe banier. Ook dit nieuwe banier draagt diverse opschriften. Behalve Nederland, Nieuw-Guinea en Korea natuurlijk ook Nederlands-Indië. Op de andere zijde staat vermeld 'internationale (vredes)missies'. Zo sluit het Banier aan bij de huidige tijd en past het goed in haar belangrijke ceremoniële rol, juist bij herdenkingen: het staat symbool voor generatie-overschrijdende kameraadschap en verbondenheid.

Spijtig genoeg treffen we bij iedere herdenking minder en minder ooggetuigen uit de zwarte periode die wij nu herdenken. Het zal niet lang meer duren voordat we hun directe herinneringen verloren zullen hebben. De jongere generaties moeten herinneren middels vastgelegde verhalen, foto's en 'beleving' zoals het houden en bijwonen van herdenkingen.

Herdenkingen zoals vandaag, hier in Amstelveen, of bij één van de vele andere herdenkingen die op of rond 15 augustus lokaal, regionaal en landelijk worden georganiseerd. Zo wordt herinneren ingebed in onze samenleving en draagt sterk bij aan onze cultuur en sociale cohesie. Want wij, de latere generaties, hebben geen eigen herinneringen aan deze verschrikkingen. Bekende en minder bekende verschrikkingen zoals het lijden van de Romusha's, de gedoemde transporten van de beruchte Hell Ships maar ook het kleinschalige maar heldhaftig verzet tegen de Japanse bezetter door guerrillastrijders van de groep Kokkelink die 2,5 jaar onder erbarmelijke omstandigheden in de jungle van Papua overleefde.

We herdenken niet alleen gesneuvelde militairen en omgekomen burgers maar houden de herinneringen aan de humanitaire ramp van deze oorlog levend voor volgende generaties. Het gaat u allen goed ... hopelijk treffen wij elkaar weer in 2023 op dit bijzonder moment, op deze, mooie, bijzondere plek om met elkaar in stilte te herinneren ...

Lang leve onze vrijheid ...

Dank voor uw aandacht

Toespraak mw. W.A. Glorius - Janssen

Vandaag is het 14 augustus 2022 en daarom zijn wij bijeen om de doden te herdenken van de Japanse oorlog in Azië.

Ik heb 3,5 jaar in het vrouwenkamp Tjideng gezeten in Batavia, nu Djakarta geheten. Mij is gevraagd om een gebeurtenis te vertellen. Hoe zijn de vrouwenkampen tot stand gekomen?

Na de capitulatie van Nederland voor Japan werden in Batavia, nu Djakarta geheten, 2 woonwijken Kramat en Tjideng ontruimd. Deze 2 wijken waren bedoeld ter bescherming van de vrouwen en kinderen, waarvan de mannen, vaders, reeds geïnterneerd waren. Op een dag werd de straat waar mijn moeder en ik woonden door de Japanners gevorderd. Zij wilden daar een bordeel maken. Alle bewoners moesten eruit. Waar moesten wij naar toe?

Op de hoek van de straat woonde een Nederlands gezin, een moeder met 3 kinderen. Zij en wij verhuisden naar het "Tjidengkamp", dat in de buurt was. In het begin was het er prettig. Wij werden beschermd en het gaf een veilig gevoel. Langzaam kwam om het kamp prikkeldraad met gevlochten rieten matten te staan. Op een dag ging de "poort" in het prikkeldraad dicht. We mochten niet meer in en uit het kamp lopen en werden van de buitenwereld afgesloten.

Ook raakten we onze bezittingen kwijt. Elk gezin kookte zijn eigen potje. De gaarkeuken ging pas draaien nadat alle meubels, ramen en deuren waren opgebrand. Elke dag moesten wij 2 maal op het "'appel" en voor de kampcommandant buigen.

Nu vertel ik u een van de vele gebeurtenissen.

De kampcommandant was "Sonei". Wanneer de nieuwe maan opkwam was hij manisch depressief en ging vreselijk tekeer. Op zijn fiets reed hij midden in de nacht schreeuwend door het kamp. Hij riep "eruit, eruit"! Wij moesten naar het appel en hij controleerde zelf dat er niemand thuisbleef. Die nacht trof hij in één van de woningen nog twee vrouwen aan. Eén van deze vrouwen was de moeder van een meisje dat stervende was. De andere vrouw was bij de moeder gebleven. De volgende dag moesten de beide vrouwen voor straf op het heetste deel van de dag op blote knieën, met een stok in de knieholten, enige uren op het asfalt knielen. Daarna moesten zij de rijen langs om excuses aan te bieden. Het hele kamp kreeg straf, allemaal 3 dagen geen eten.

Dit is één verhaal van de vele gruwelijkheden.

Sonei werd na de capitulatie van Japan ter dood veroordeeld.

Hirohito, de keizer van Japan, zei "Azië" is voor de Aziaten. Dit betekende dat de westerlingen moesten verdwijnen. In alle kampen lag de "order to kill". Alle mensen die

in de kampen zaten zouden naar Borneo afgevoerd worden om daar te worden geëxecuteerd.

Dankzij de uitvinding van de atoombom werd Japan tot capitulatie gedwongen en gelukkig is daarmee deze "order to kill" niet tot uitvoering gekomen.

Ik sta hier als één van de weinig overlevenden van de Japanse kampen. In dit kader gaan mijn gedachten nu uit naar de gruwelijkheden in de Tweede Wereldoorlog en heden ten dage in de Oekraïne. Ook voor deze mensen hoop ik dat er spoedig een einde aan de oorlog zal komen.

Voor mij was dit een vreselijke ervaring in mijn jonge leven.